

Natuurlijke roman

Van Georgi Gospodinov verscheen eveneens
bij Ambo|Anthos *uitgevers*

De wetten van de melancholie
Schuilplaats voor andere tijden

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Georgi Gospodinov

Natuurlijke roman

Vertaald uit het Bulgaars
door Hellen Kooijman

Ambo|Anthos
Amsterdam

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

ISBN 978 90 263 6770 0

© 1999 Georgi Gospodinov

© 2025 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos *uitgevers*,

Amsterdam en Hellen Kooijman

Alle rechten voorbehouden

Oorspronkelijke titel *Estestven roman*

Oorspronkelijke uitgever Janet 45

Omslagontwerp Roald Triebels, Amsterdam

Omslagillustratie © O. Mahlstedt / plainpicture

Foto auteur © Dafinka Stoilova

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

De natuurgeschiedenis is niets anders dan het benoemen van het zichtbare. Hier komt haar schijnbare eenvoud vandaan en haar gedrag, dat van veraf zo naïef lijkt, omdat het zo eenvoudig is, wordt opgelegd door het bewijs van de dingen.

Een moderne Fransman
1966, Parijs

1

In elke seconde is er op deze wereld een lange stoet van huilende mensen en een kortere stoet van mensen die lachen. Maar er is ook een derde stoet, die van de mensen die niet meer huilen en niet meer lachen. De treurigste van de drie. Daarover wil ik het hier hebben.

Wij gaan scheiden. In mijn droom is de scheiding alleen verbonden met het verlaten van een huis. Alles in de kamer is ingepakt, de dozen zijn tot aan het plafond opgestapeld en toch is er nog ruimte genoeg. De gang en andere kamers staan vol met familieleden – van mij en Emma. Ze fluisteren, ritselen en wachten af wat we gaan doen. Emma en ik staan bij het raam. We moeten enkel nog een stapel grammofoonplaten verdelen. Opeens trekt ze de bovenste lp uit de hoes en gooit deze met een harde zwiep door het raam. Deze is van mij, zegt ze. Het raam is dicht, maar de lp vliegt erdoorheen als door lucht. Instinctief haal ik de volgende uit de hoes en gooi die ook door het raam. De lp beweegt zich als een vliegende schotel, hij draait om zijn as alsof hij op een grammofoon ligt, maar dan sneller. Je hoort

de plaat fluiten. Ergens boven de vuilcontainers vliegt de lp dreigend naar een laagvliegende armzalige duif. In eerste instantie lijkt het erop dat de botsing vermeden kan worden, maar al gauw zie ik met afgrijzen hoe de scherpe rand van de lp langzaam in zijn donzige nek zinkt. Alles gebeurt in slow motion, en dat vergroot de horror. Je hoort duidelijk een paar korte tonen als de lp door de nek snijdt. Het scherpe bot van het strottenhoofd van de duif speelt heel even als het over de groeven van de lp gaat. Niet meer dan het begin van de melodie. Een of ander chanson. Ik herinner het me niet meer. ‘Les parapluies de Cherbourg’? ‘Oh, Paris’? ‘Le café des trois colombes’? Ik herinner het me niet meer. Maar muziek was er. De afgesneden kop vliegt nog een paar meter verder in overeenstemming met de traagheidswet, en het lijf valt met een zachte plof in het gruis rondom de vuilnisbakken. Er is geen bloed.

Alles in de droom is oneindig vlekkeloos. Emma bukt zich en gooit de volgende lp. Daarna ik. Zij. Ik. Zij. Elke lp herhaalt dat wat er met de eerste plaat gebeurde. De stoep onder het raam ligt vol met vogelkoppen, grijs, identiek, met gesloten ogen. Bij elke vallende kop geven de familieleden achter ons een bruusk applaus. Mitza staat bij het raam gretig te likkebaarden.

Ik werd wakker met pijn in mijn keel. Eerst wilde ik Emma over mijn droom vertellen, maar even later dacht ik: laat maar. Gewoon een droom.

2

De apocalyps kan ook in één enkel land plaatsvinden.

Ik kocht de schommelstoel op een zaterdag begin januari 1997. Ik had net mijn salaris gekregen en de stoel slokte meteen de helft ervan op. Het was de laatste stoel, hij stond nog te koop voor de oude, relatief lage prijs. De ongelooflijke inflatie tijdens die winter benadrukte de onbezonnenheid van mijn aankoop. De stoel was van gevlochten imitatiebamboe, hij woog niet veel, maar hij zag er enorm groot uit en was lastig te dragen. Het was ondenkbaar dat ik de andere helft van mijn salaris aan een taxi zou uitgeven. Ik hees de stoel op mijn rug en begon naar huis te lopen. Daar liep ik, als een mandenmaker met een stoel op mijn rug, terwijl ik de verontwaardigde blikken van voorbijgangers trok vanwege de luxe die ik mezelf had veroorloofd. Iemand moet de ellende van de winter van '97 beschrijven, evenals de el-

lende van al die andere winters, de winter van '90, die van '92. Ik herinner me hoe een oudere vrouw voor mij op de markt vroeg of de verkoper een halve citroen voor haar wilde afsnijden. Anderen struinen 's avonds langs de lege kraampjes in de hoop een toevallig op de grond gevallen aardappel te vinden. Steeds meer goedgeklede mensen overwinnen hun schaamte en graaien in de vuilnisbakken. Honden huilen hongerig aan de kant van de weg of storten zich in roedels op late voorbijgangers. Terwijl ik deze gedachteloos op papier gesmeten zinnen schrijf, denk ik aan grote krantenkoppen in dikgedrukte letters.

Op een avond kwam ik thuis en zag dat het appartement overhoop was gehaald. Alleen de televisie ontbrak. Geen idee waarom, maar ik dacht meteen aan de schommelstoel. Maar die stond er gewoon nog. Waarschijnlijk was het ze niet gelukt om de stoel via de deur naar buiten te krijgen, daar was hij te breed voor, ik had hem destijds via het raam naar binnen gekregen. Ik bracht de hele avond door in die stoel. Toen Emma thuiskwam, probeerde ze de politie te bellen. Dat had geen zin. Niemand reageerde meer op telefoontjes over inbraken. Verdomme. Ik zat in de gevlochten stoel, aaide de twee katten die danig van streek waren door de chaos (waar hadden ze zich eigenlijk verstopt tijdens de inbraak?) en rookte, gekrenkt in mijn mannelijke waardigheid of wat daar nog van over was. Ik slaagde er niet eens in om Emma en de katten te beschermen. Ik schreef een verhaal.

Er wordt ingebroken in het appartement van een gezin. Op het moment van de overval is alleen de vrouw, ergens rond de veertig, met de eerste tekenen van ouderdom, thuis, ze kijkt naar een soapserie op tv. De binnendringers: jonge, normaal uitzienende kerels, hadden niet verwacht op dat tijdstip iemand thuis aan te treffen, maar ze herpakken zich snel. Sowieso is de vrouw al genoeg gestrest. Ze haalt uit zichzelf het geld uit de kledingkast

in de slaapkamer. Ze sputtert niet tegen als zij haar dwingen haar oorbellen en ringen af te doen. En de trouwring? En de trouwring. Die afdoen is heel moeilijk, de ring is bijna vergroeid met haar vinger. Maar dan, als ze aanstalten maken om de tv weg te halen – de serie speelt nog steeds – slaat de vrouw haar armen er stevig omheen. Voor het eerst verheft ze haar stem en smeekt ze de mannen om te pakken wat ze willen, als ze de tv alsjeblieft maar laten staan. Ze staat daar met haar rug naar de twee mannen toe, haar borsten tegen het scherm gedrukt, bereid tot alles. De mannen zouden haar gemakkelijk weg kunnen duwen, maar ze zijn in de war door haar onverwachte reactie. Ze voelt hun aarzeling en laat zich dubbelzinnig ontvallen dat ze met haar kunnen doen wat ze willen, zolang ze de tv maar laten staan. De deal is rond. We gaan je neuken, zegt de ene. Ze beweegt zich niet. Behendig trekken ze haar rok omhoog. Geen enkele reactie. Ze heeft nog steeds een stevige kont. De eerste is snel klaar. Bij de tweede duurt het langer. De vrouw houdt de tv vast en verroert zich niet. Ze vraagt hun enkel of ze op willen schieten, want de kinderen komen zo terug van school. Dit maakt dat de tweede er nu definitief klaar mee is en ze gaan er allebei vandoor. De soapserie is afgelopen. De vrouw zet opgelucht de tv uit en verdwijnt in de badkamer.

Hoe zullen de jaren 90 eindigen; als een thriller, een gangsterfilm, een zwarte komedie of een soap?

OPMERKING VAN DE REDACTEUR

Hier is het verhaal van dit verhaal.

Als redacteur van een stedelijke literaire krant ontving ik een schriftje. Het zat in een grote, met de hand gemaakte enveloppe, geadresseerd aan de redactie en met mijn naam als ontvanger erop. De enveloppe had geen retouradres, er zat opgedroogde lijm aan de randen. Ik geef toe dat ik de enveloppe met een lichte weerzin opende, en die weerzin werd absoluut niet minder toen ik er het schriftje uit haalde: ongeveer 80 pagina's, nogal verfrommeld, en aan beide kanten zeer dicht beschreven. Dergelijke handgeschreven teksten brachten nooit veel goeds voor de redacteur. De auteurs, voornamelijk opdringerige oude mannen, kwamen meestal een paar dagen later langs om te vragen of het werk – dat uiteraard het werk van hun leven was – goedge-

keurd was voor publicatie. Ik wist uit ervaring dat als je ze niet meteen bot de waarheid zei, en je hun, in verlegenheid gebracht door hun leeftijd, welwillend antwoordde dat je het nog niet helemaal had gelezen, ze je elke week zouden belagen als krachteloze krijgers die vastbesloten waren om tot het einde door te strijden. En hoewel hun einde niet meer ver weg was, deed het getik van wandelstokken op de trap die leidt naar de redactiekamer mij vloeken als een bootwerker.

Het vreemde aan dit schriftje was dat er nergens een titel of auteursnaam stond. Ik stopte het in mijn tas, ik ging er thuis toch maar even een blik in werpen. Ik zou het schriftje altijd nog terug kunnen geven onder het voorwendsel dat we alleen getypt werk accepteren om zo de dingen minstens een paar maanden uit te stellen. 's Avonds vergat ik dat schriftje natuurlijk, maar de dagen daarna verscheen er ook niemand die een antwoord wilde krijgen. Pas een week later opende ik het. Het was ongelooflijk, maar ik las een van de beste teksten in mijn redacteursbestaan. Een man probeerde te praten over zijn mislukte huwelijk, en de roman (ik weet niet waarom ik besloot dat dit een roman moest zijn) draaide om de onmogelijkheid om over die mislukking te vertellen. Sterker nog... het verhaal van de roman zelf was moeilijk te vertellen. Ik plaatste meteen een fragment in de krant en wachtte tot de auteur zou verschijnen. Ik had er in een kadertje bij geschreven dat het manuscript zonder naam op de redactie was terechtgekomen, waarschijnlijk vanwege de verstrooidheid van de auteur, maar dat we hoopten dat deze zich zou melden. Er ging een hele maand voorbij. Niets. Ik plaatste een tweede fragment. En op een dag verscheen er een relatief jonge vrouw op de redactie. Ze begon een rel te schoppen; de krant bemoeide zich met haar persoonlijke leven. Niet dat ze onze krant regelmatig las, maar een vriendin van haar

had de nummers laten zien waarin de fragmenten stonden die ik had gepubliceerd. Ze beweerde dat de teksten afkomstig waren van haar ex-man, die haar zwart wilde maken. En alle namen die erin stonden waren echt, en ze kon ons daarvoor, zoals haar vriendin ook had gezegd, voor het gerecht slepen. Na deze tirade barstte de vrouw geheel onverwachts in tranen uit, al haar woede verdween en op dat moment zag ze er zelfs lief uit. Ze vertelde me kort dat haar man ooit een heel fatsoenlijk persoon was geweest, o ja en hij schreef overigens ook en had zelfs wat verhalen gepubliceerd. Ze gaf toe dat ze deze zelf niet had gelezen. Hij was nogal doorgedraaid na hun scheiding. Nu was hij een aan lagerwal geraakte zwerver, die in de wijk rondzwierf, hij stond regelmatig in het parkje voor de flat waar ze woonde, precies voor haar ramen, om haar te treiteren en zwart te maken bij de burens.

- Wilt u hem aanwijzen?

- Alsjeblieft nee zeg, zoek hem zelf, hij loopt met een schommelstoel over het marktje bij ons in de wijk. Je herkent hem meteen. En publiceer dit soort fragmenten alsjeblieft niet nog een keer, ik kan er niet tegen, zei ze op verrassend zachte toon en ze vertrok.

Hij hield zichzelf in leven zoals alle zwervers dat doen, maar toch niet helemaal op dezelfde manier. Hij graaide niet in vuilnisbakken, dat hadden ze hem in ieder geval nog nooit zien doen. Hij bracht oud papier terug. Hij was meer van het vriendelijke soort gekken. Hij hing wat rond op de markt, deed kleine klusjes, 's avonds zorgde hij ervoor dat de spullen niet gestolen werden, in ruil waarvoor hij tomaten, paprika's, watermeloenen kreeg... wat er ook maar in dat betreffende seizoen voorhanden was. Dit vertelden de marktkoopmannen mij nadat ze mij meerdere malen hadden gevraagd of hij niet toch door de politie werd

gezocht. Echt veel wisten ze niet.

Ik vond hem in het buurtparkje. Hij zat daar te wiegen in de schommelstoel, mechanisch, alsof hij in trance was. Samengeklit haar, een T-shirt dat zijn kleur had verloren, een spijkerbroek en gymshoenen die aan de voorkant gescheurd waren. O ja, en een magere zwerfkat opgerold op zijn schoot. Hij streelde haar, al net zo mechanisch. Hij was niet ouder dan veertig, vijfenviertig jaar. Ze hadden me van tevoren gewaarschuwd; hij zei meestal niets, maar ik kwam natuurlijk met goed nieuws. Ik stelde me voor. Het leek alsof hij glimlachte, zonder mij aan te kijken. Ik had twee exemplaren van de krant waarin zijn verhalen waren gepubliceerd bij me. Toen ik hem vroeg of hij de auteur was, knikte hij alleen maar, zonder uit zijn trance te komen. Ik probeerde hem uit te leggen hoe goed de tekst was, sprak met hem over publicatie, vroeg naar zijn andere werken. Geen reactie. Ten slotte haalde ik al het geld dat ik bij me had tevoorschijn en gaf het aan hem, waarbij ik zei dat dit het honorarium was. Het was duidelijk dat hij het niet gewend was om geld te krijgen. Voor het eerst sinds ik bij hem was reageerde hij, ietwat van de wijs gebracht, alsof hij wakker werd uit zijn roes, en keek me aan.

- 'Je gaat scheiden, nietwaar, mijn vriend?' Het klonk bijna vriendelijk, zoals iemand die zijn medeleven betuigde.

Verdomme, ik had niet verwacht dat het zo duidelijk van mij af te lezen was. Afijn, ik zag er in ieder geval beter uit dan hij. Niemand van mijn vrienden wist het nog. Een paar dagen geleden hadden mijn vrouw en ik de scheiding aangevraagd.

Ik vroeg hem opnieuw naar zijn naam, aangemoedigd doordat hij eindelijk wat had gezegd.

- 'Georgi Gospodinov.'

- 'Maar dat is mijn naam.' Ik schreeuwde bijna.

- 'Ja, dat weet ik.' Hij haalde onverschillig zijn schouders op. 'Vroeger las ik de krant. Ik ken nog minstens zeven andere mensen met dezelfde naam.'

Verder zei hij niets meer. Ik liet hem daar achter en probeerde zo snel mogelijk weg te komen. Dit alles begon zich te ontwikkelen tot een slecht verhaal in een feuilleton. Misschien kon ik zijn vrouw bellen en naar zijn naam vragen, zo bedacht ik ineens. Voordat ik de hoek omsloeg, hield ik het niet meer uit en draaide me om. Hij zat daar nog steeds op dezelfde manier, in de gevlochten stoel, ritmisch heen en weer wiegend. Zoals die plastic handjes die vroeger op de achterruiten van auto's werden geplakt.

Een jaar later zocht ik hem opnieuw op. Ik had ondertussen een uitgever gevonden die ermee instemde het hele manuscript te publiceren, en ik moest hem vinden om het contract te ondertekenen. Ik betwijfelde of ik hem mee zou kunnen krijgen naar de uitgever, dus had ik het contract meegenomen. Het was laat in het voorjaar. Ik had zijn naam intussen al van zijn vrouw gehoord en had met moeite de gelijkenis moeten verkroppen. Ik voelde me een beetje schuldig tegenover de beste man, alsof ik walgde van het feit dat zo'n omlaaggevallen type dezelfde naam droeg. Het contract met de uitgeverij voorzag in een behoorlijke vergoeding, waar hij zeker profijt van zou hebben. Ik struinde door het plaatselijke parkje, maar kon hem niet vinden. Ik zocht hem op de markt. Ik vroeg naar hem bij een van de verkopers, van wie ik dacht dat ik hem al eerder had gesproken.

De man wist niets. Hij had hem, zo vertelde hij, voor de laatste keer in de herfst gezien, in oktober... Nee wacht, begin november van het vorige jaar. Sindsdien was hij niet meer opgedoken. Waarna de man met zijn hand zwaaide en tussen neus en lippen door opmerkte hoe verrekte koud het was geweest af-

gelopen winter, maar dat die Getikte Pendule (zo noemden ze hem) blijkbaar toch van plan was de hele winter op die schommelstoel te blijven zitten... Terwijl hij mij dit vertelde, verkocht de man een kilo tomaten, twee kilo komkommers en een paar takjes verse peterselie, en probeerde hij ook mij wat van zijn waren aan te smeren. Dit alles met een onverschillige, enigszins schelle stem. Ik had zin om al zijn tomaten een voor een te pletten, daarna de blaadjes van de peterselietakjes te plukken, van het geheel puree te maken en daar zijn hoofd in te duwen.

Hoe kon het dat geen van de verkopers, de enigen met wie de zwerver ooit praatte, iets voor hem had gedaan? Geen idee wat, misschien hem een kamertje verschaffen voor de winter, desnoods een kelder... Maar geleidelijk aan verdween mijn woede en dook de onvermijdelijke vraag op: waarom had ik zelf niets gedaan voor deze pechvogel? Ik maakte dat ik wegkwam van de markt, zocht een bankje in het park niet ver van de plek waar ik een jaar geleden voor de eerste en kennelijk laatste keer had gesproken met de man in de schommelstoel. Die bovendien vanwege een vreemd toeval, waarom leek het alsof toevalligheden altijd vreemd waren, dezelfde naam had als ik.

Maar het had evengoed anders kunnen lopen, zei ik tegen mezelf. Misschien had de man het heft in eigen hand kunnen nemen, had een publicatie in de krant hem uit zijn eeuwige stoel getild en was hij nu ergens aan het werk, was hij zelfs weer aan het schrijven, had hij een appartement gehuurd, had hij een andere vrouw gevonden. Even probeerde ik me hem voor te stellen in de woonkamer van zijn flatje, voor de tv, pantoffels aan zijn voeten, in een versleten maar schone broek, een dikke trui, nog steeds zittend in de schommelstoel. Met op zijn schoot die straatkat die ik hem ook toen al zag strelen. Hoe meer ik dit beeld in mijn bewustzijn tot leven liet komen, hoe onwerkelijker

het me scheen. Uiteindelijk haalde ik het contract met de uitgever uit mijn tas en deed het laatste wat ik voor mijn naamgenoot kon doen. Ik ondertekende het.

3

Ze bewegen in de leegte, ja, deze leegte bestaat, en door met elkaar samen te komen zorgen ze ervoor dat er iets ontstaat, en door zich van elkaar te scheiden zorgen ze voor een vergaan.

Democritus (volgens Aristoteles)

Flaubert droomde ervan een boek over het niets te schrijven, een boek zonder een extern plot, ‘dat zou worden vastgehouden door zichzelf, door de innerlijke kracht van stijl, zoals de aarde in de lucht wordt gehouden zonder enige steun’. Proust heeft deze droom tot op zekere hoogte gerealiseerd, door uit te gaan van de *mémoire involontaire*. Maar ook hij ontkwam niet aan de verleiding om te fabuleren. Mijn (onbescheiden) wens is om een roman te schrijven die bestaat uit enkel ‘beginnen’. Een roman, die elke keer weer opnieuw vertrekt, iets belooft, eindigt op pagina 19 en opnieuw begint. De idee, of het beginsel, van zo’n roman ontdekte ik in de oude filosofie, vooral bij die natuurfilosofische drie-eenheid – Empedocles, Anaxagoras, Democritus. De roman der beginnen zou rusten op deze drie

dragers. Empedocles houdt vast aan een beperkt aantal beginpunten, hij voegt Liefde en Strijd toe aan de vier belangrijkste elementen (aarde, lucht, vuur, water) waardoor deze in beweging komen en er combinaties ontstaan. Het dichtst bij mijn roman stond Anaxagoras. De idee van *panspermie*, oftewel de zaden der dingen (later zou Aristoteles ze *homoeomeria* noemen, maar dat klinkt wat killer en onpersoonlijker), zou een bevruchtende kracht voor deze roman kunnen zijn. Een roman opgebouwd uit ontelbare kleine deeltjes, uit oersubstanties, ofwel ‘beginnen’ die een onbeperkte hoeveelheid van combinaties aangaan. Als Anaxagoras beweert dat elk concreet ding bestaat uit kleine op hem gelijkende deeltjes, dan kan de roman alleen worden opgebouwd uit ‘beginnen’. Ik besloot het te proberen met de eerste alinea’s van romans die al klassiekers zijn geworden. Ik zou ze ook atomen kunnen noemen, als eerbetoon aan Democritus. Een atomistische roman met openingszinnen die in de leegte zweven. Mijn eerste poging ging als volgt:

Als je dit verhaal echt wilt horen, wil je waarschijnlijk weten waar ik ben geboren en hoe ik mijn stomme jeugd heb doorgebracht en wat mijn ouders hebben gedaan voordat ze mij kregen en al dit soort dingen, kortom al dat David Copperfield-achtige kaf, maar ik heb geen zin om daarin te gaan graven, eerlijk gezegd.

Deze pagina’s moeten laten zien of ik de held van mijn eigen leven zal zijn, of dat die titel de verdienste van een ander zal blijken te zijn. Om mijn leven vanaf het begin te beginnen moet ik zeggen dat ik (zoals ze mij hebben verteld en ik ook geloof) ben geboren op een vrijdag om twaalf uur ’s nachts.

Mijn naam is Arthur Gordon Pym.